Sorodnost med jeziki

Trask, 7. poglavje

1. **Izvor narečij**

<u>Primer: angleščina</u>

Stara angleščina (OE) v 7. , 8. stol. relativno homogena

- do 19.stol. omejen nabor prevoznih sredstev; potovanje največ do sosednje doline;
- posledice: ko se neka sprememba uveljavi, se velikokrat uveljavi samo pri neki skupini;
- spremembe skozi stoletja: danes več pokrajinskih dialektov/narečij.

William Caxton: uveljavitev knjižne angleščine skozi tisk, okrog 1500.

eggys vs. *eyren*

Danes: knjižna angleščina + narečja

1. I done shot me a squirrel.
2. That will make Peter and I's job easier.
3. The lass divn't gan to the pictures, pet.
4. As well, there are three other cases of this.
5. I am not knowing where to find a stepney.
6. They're a lousy team any more.
7. She's the student that's books I borrowed.
8. If Hitler had invaded earlier, he may have captured Moscow.
9. She mustn't be in: her car's not there.
10. You must finish today your work.
11. I might could do it.

<u>Primer: slovenščina</u>

Slovenska narečja: več kot 40 narečij, 7 narečnih skupin.

- rezijanščina, prekmurščina;
- zemljepisne značilnosti ozemlja

Danes: knjižni jezik + narečja

<u>Primer: francoščina</u>

Narečje: valonščina (Belgija)

I-gn-è a pô près kinze ans du d'ci, dj'asto amon Albêrt Lèyonârd èt dj'rawârdo pace k'on m'avot dit k'ou profèsseûr do Séminêre vlot nos vèy po pârler do walon. Dju m'sovin co

k'dj, ê dmandé a ç'momint la: «Kin-âdje k'il è, don ç'curé la?» Dj'ê vite avou compris k'i n'astot nin pus curé k'mi, surtout cand dj' l'ê vèyou avou oune bèle djon.ne bwêcèle ki n'compurdot wêre lu walon, mês k'astot bin dècidé a l'aprinde avou dès profèsseûrs come Pierrot, come Jeannot, come Roger, ou come mi, di-st-i l'fou.

Even if you know French, you will find this passage startling and even incomprehensible in places, and not merely because of the somewhat distinctive orthography.

Here is a standard French version of the passage:

Il y a à peu près quinze ans d'ici, j'étais chez Albert Leonard et j'attendais parce qu'on m'avait dit qu'un professeur du Séminaire voulait nous voir pour parler du wallon. Je me souviens ce que j'ai demandé à ce moment-là: 'Quel âge a-t-il donc, ce curé-là?' J'avais vite compris qu'il n'étais pas plus curé que moi, surtout quand je l'ai vu avec une belle jeune demoiselle qui ne comprenait guère le wallon, mais qui était bien décidée à l'apprendre avec des professeurs comme Pierrot, comme Jeannot, comme Roger, ou comme moi, dit-il, le fou.

And here is an English version:

It's fifteen years ago now; I was with Albert Leonard, and I was curious because I had been told that a teacher from the Seminary wanted to see us to talk about Walloon. I still remember what I was wondering at that moment: 'So how old is that priest?' I quickly understood that he was no more a priest than I was, particularly when I saw him with a beautiful young girl who scarcely knew any Walloon but who was determined to learn it from teachers like Pierrot, like Jannot, like Roger, or like me, he says, the fool.

2. Preučevanje narečij

Prelomnica:19.stol.

- pisanje slovnic posameznih narečij; Johannes Schmeller, 1821 objavi slovnico bavarskega dialekta;

- izdelava dialektoloških atlasov

L.L. Bonaparte: baskovščina, 1869 objavi zemljevid pokrajinskih dialektov tega jezika;

Georg Wenker: nemščina, 50.000 vprašalnikov za učitelje; *Sprachatlas des deutschen Reichs*

Im Winter fliegen die trocknen Blätter durch die Luft herum.

Jules Gilliéron: francoščina; intervju v živo (**Edmond Edmont**); 1896-1900 prekolesari celo Francijo in se ustavil v 639 krajih; podatki objavljeni 1910.

2. 1. Predstavitev podatkov

- dialektološki atlas/zemljevid
- izoglose: jasne meje, do katerih se neka oblika uporablja

Nekaj primerov:

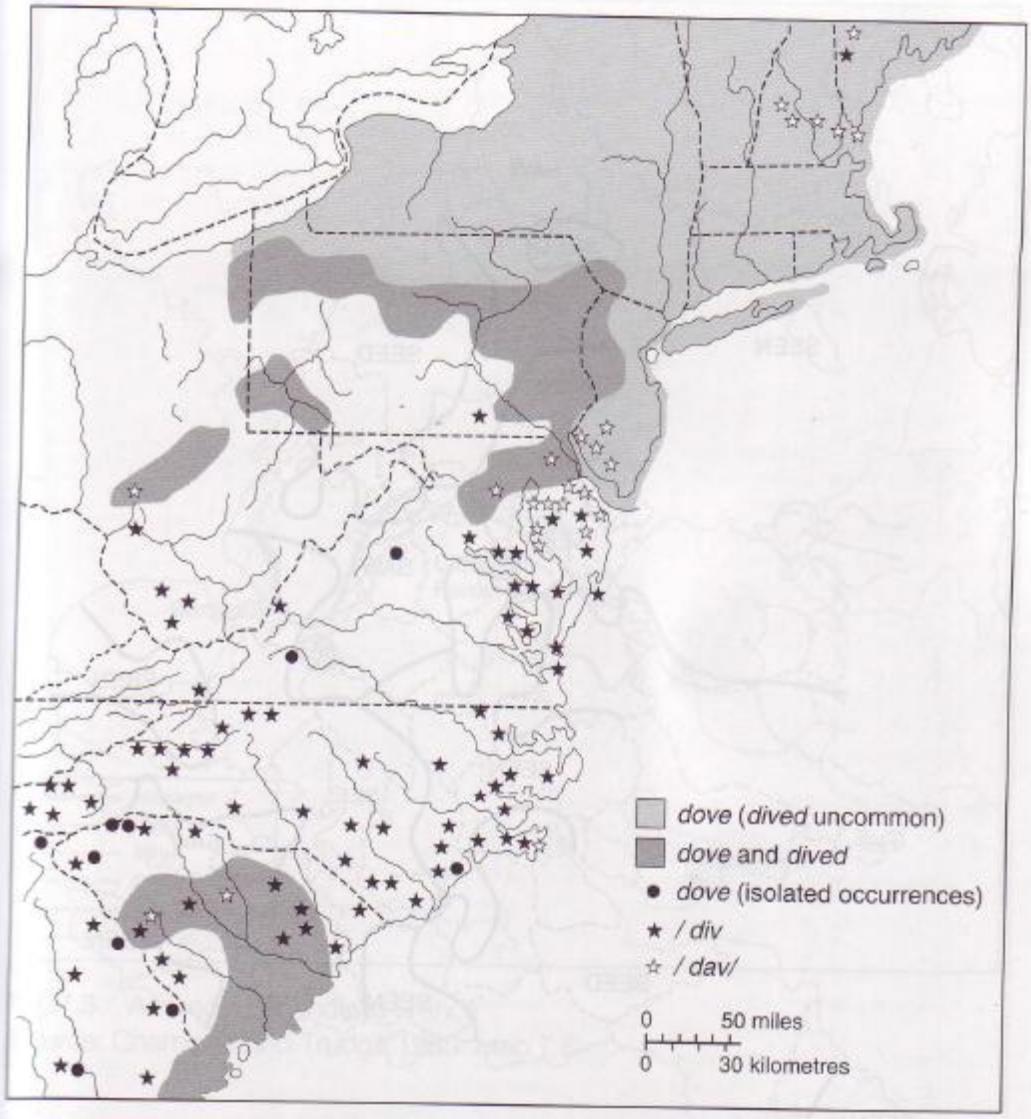

Fig. 7.1 The past tense of *dive* in the eastern USA
(Source: Atwood 1953: fig. 6)

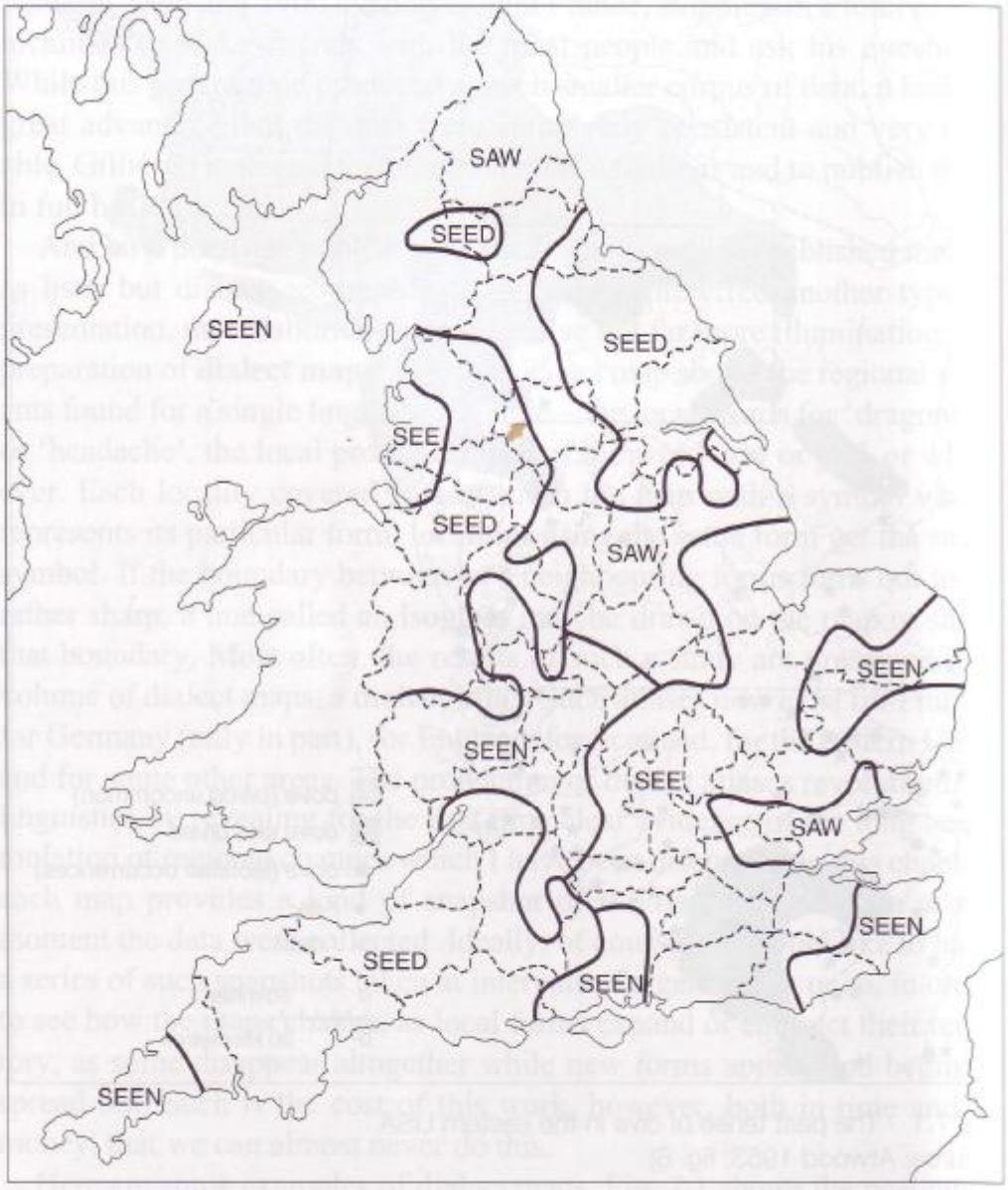

Fig. 7.2 The past tense of *see* in England
(Source: Upton *et al.* 1987: map 139)

Skupki izoglos: francoščina 7.3 (*langue d'oil* in *langue d'oc*)

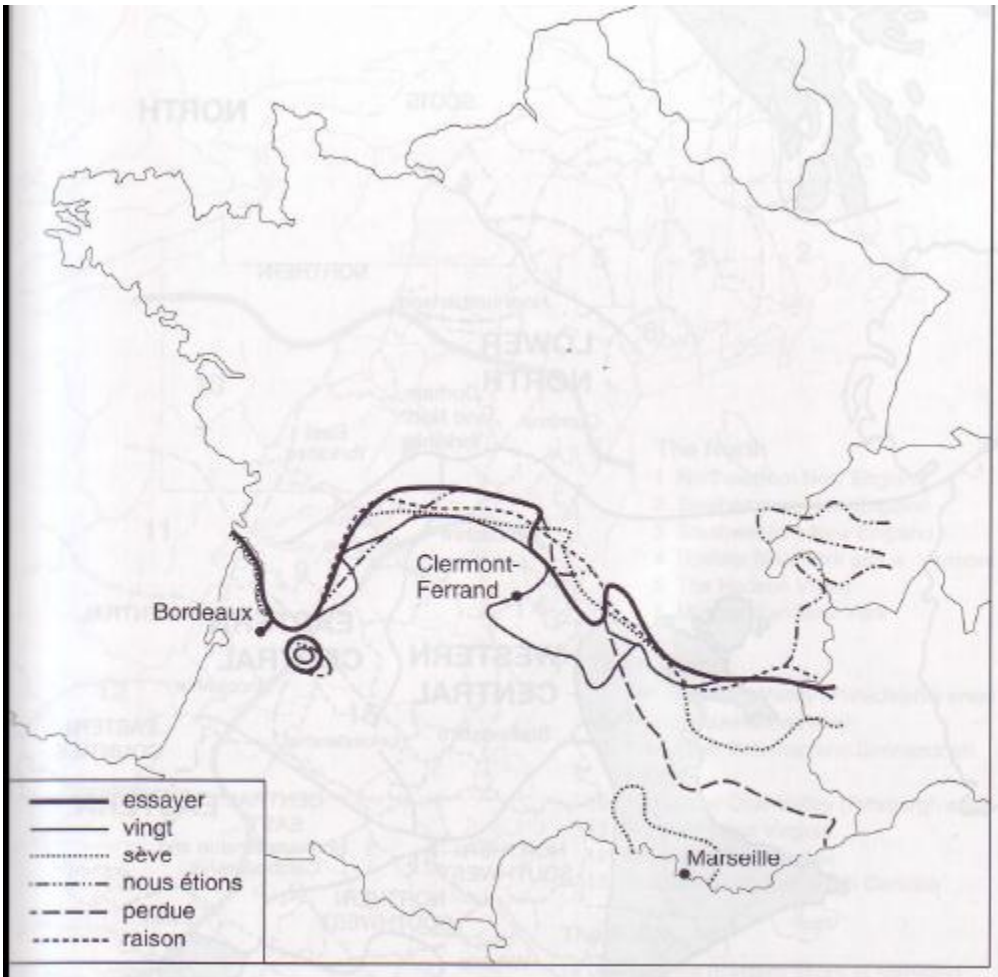

ig. 7.3 An isogloss bundle in France
Source: Chambers and Trudgill 1980: map 7.6)

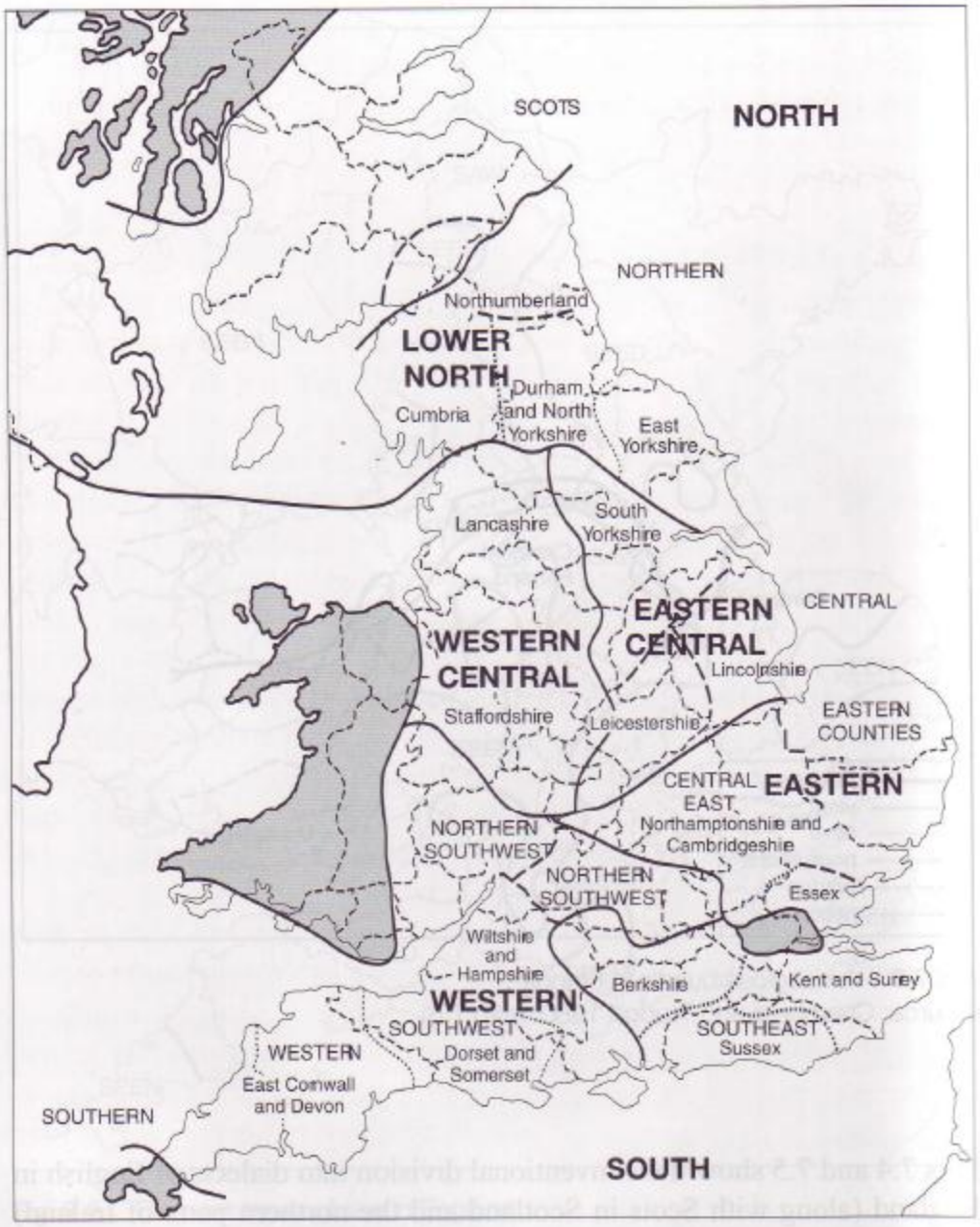

Fig. 7.4 The major dialect areas of England
(Source: Trudgill 1990: map 9)

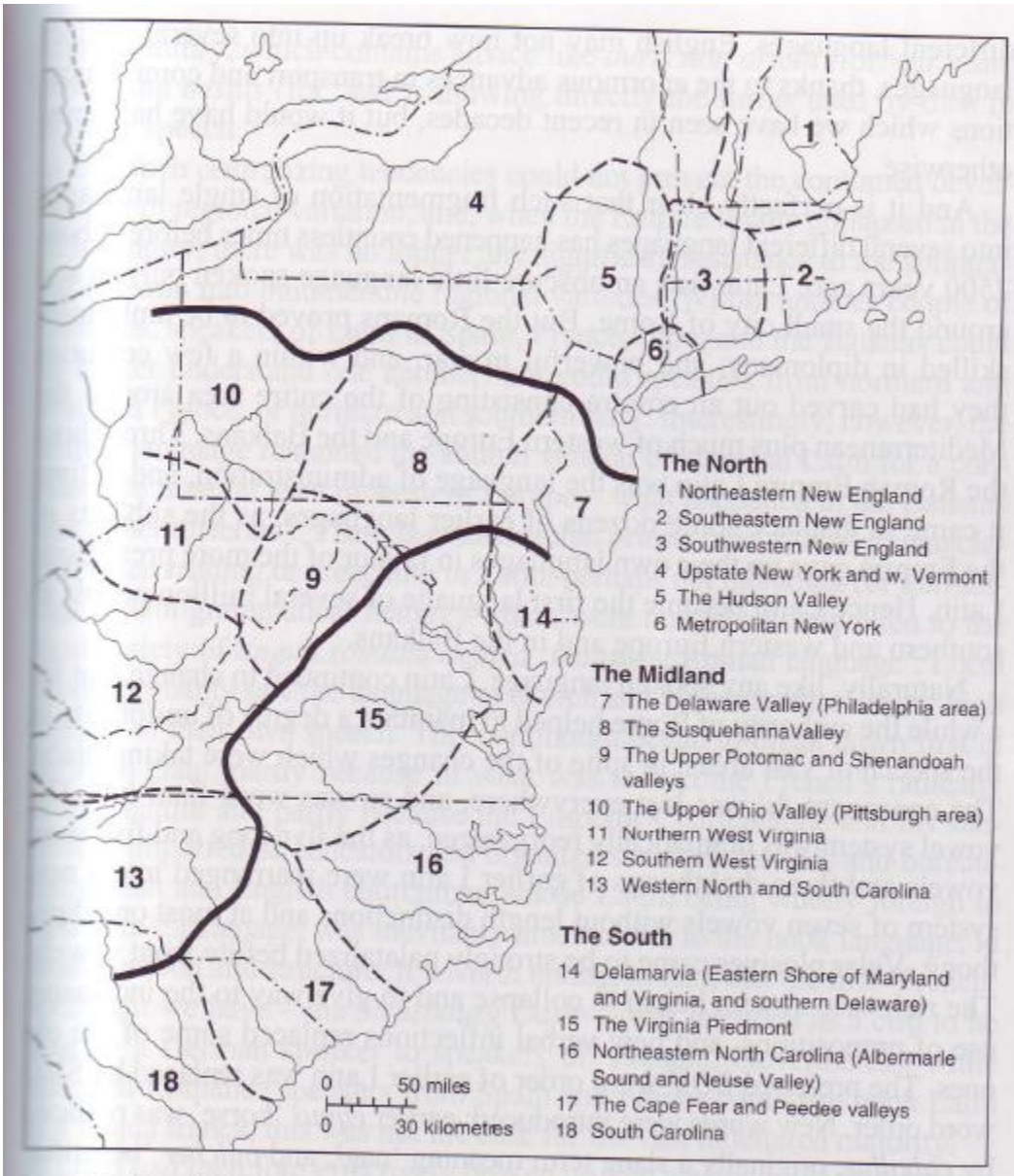

Fig. 7.5 The dialect areas of the eastern USA
(Source: Kurath and McDavid 1961: map 2)

3. **Sorodnost med jeziki**

jezik > narečja > več jezikov

Primer: latinščina

- pred 2500 leti je latinščina jezik, ki se govori le okrog Rima;
- Rimski imperij (Rimsko cesarstvo): od Z Evrope do Balkana
- latinščina postane prvi jezik več milijonov ljudi v J, Z Evropi in na Balkanu.

Latinščina se spreminja:

- izgine /h/

- izgine /m/ na koncu besede

- velike spremembe v samoglasniškem sistemu

- velarni zaporniki postanejo palatalizirani pred sprednjimi samoglasniki

- skloni/končnice za sklone izginjajo, nadomeščajo jih predložne zveze

- nove glagolske končnice

- SOV > SVO

- nove besede

- pomanjševalnice dostikrat nadomestijo besede, iz katerih so izpeljane

- v prvih stoletjih našega štetja > govorjena: vulgarna latinščina; pisana: klasična latinščina;

Appendix Probi (3., 4. stol. vodič za pisanje v klasični latinščini):

auris non oricla ('uho')

tristis non tristus ('žalosten')

- propad Rimskega cesarstva (5. stol.); razpad latinščine na dialekte;

- okrog 1100, provansalščina; Toskana, V obala Španije;

- pomen politike: Francija (pariška francoščina), Španija (kastiljska španščina);

'Jezik je narečje z vojsko in mornarico.' Max Weinreich, 1945

- Italija: 19. stol., dialekt Firenc

pokrajinske različice latinščine > romanski jeziki: španščina, francoščina, italijanščina, portugalščina, katalonščina, furlanščina, okcitanščina=provansalščina (J Francija),

romunščina, galicijščina (SZ Španija), sardinščina, retoromanščina (Švica), aromunščina (JV Evropa), ladinščina (S Italija), dalmatinščina (izumrla v 19. stol)

Španščina, francoščina in portugalščina: Amerika, Afrika, JV Azija, Pacifiški otoki

Karibi: haitska kreolščina (iz francoščine), papimientu (španščina)

- latinščina kot prajezik;
- prednik latinščine - praitalščina; italski jeziki (latinščina, faliskijščina, oskijski, umbrijski jezik);
- primerjalna metoda za določanje jezikovnih družin: germanski, keltski, slovanski, iranski jeziki... ;
- 18. oz. 19. stol.: daljni prednik indoevropski prajezik, praindoevropščina, (Proto-Indo-European (PIE));
- Sir William Jones, 1786: *sanskrt, latinščina, grščina*

Kdo in kje je govoril praindoevropski jezik:

- pred približno 6000 leti
- verjetno v V Evropi, mogoče v Rusiji ali Ukrajini
- arheološke sledi

Ostale jezikovne družine: uralska, dravidska, altajska, sino-tibetanska, malajo-polinezijska, bantujska, semitska, uto-azteška

- osamelci ali izolati: baskovščina, burušaski (Indija); ?japonščina

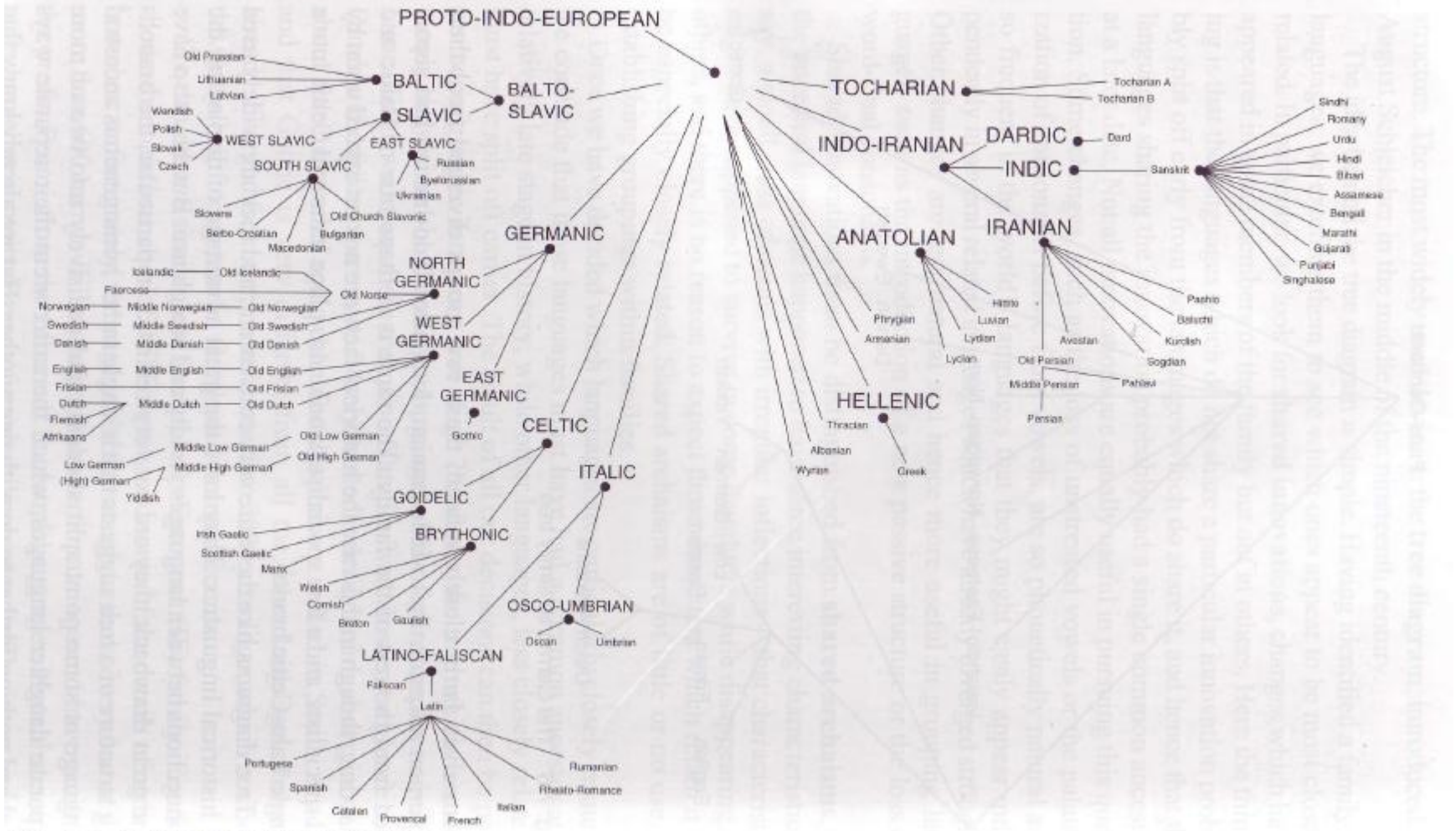

Fig. 7.7 The Indo-European family tree

4. Drevesna teorija in valovna teorija

Notranja struktura jezikovnih družin: med seboj bolj sorodni jeziki tvorijo podskupine znotraj jezikovne družine; drevesni diagram (drevesnik), (August Scheicher , sredi 19. stol.)

- skupne inovacije pri članih družine, ki se ne pojavijo pri drugih članih družine;
- relevantne inovacije: ne preveč splošne, (npr. palatalizacija pred sprednjimi samoglasniki, izguba nenaglašenih samoglasnikov); bolj uporabne manj naravne spremembe (nova struktura za pasiv, izguba končnega soglasnika itd.)
- skupni arhaizmi;
- problem drevesnika: ne predstavlja realne slike.

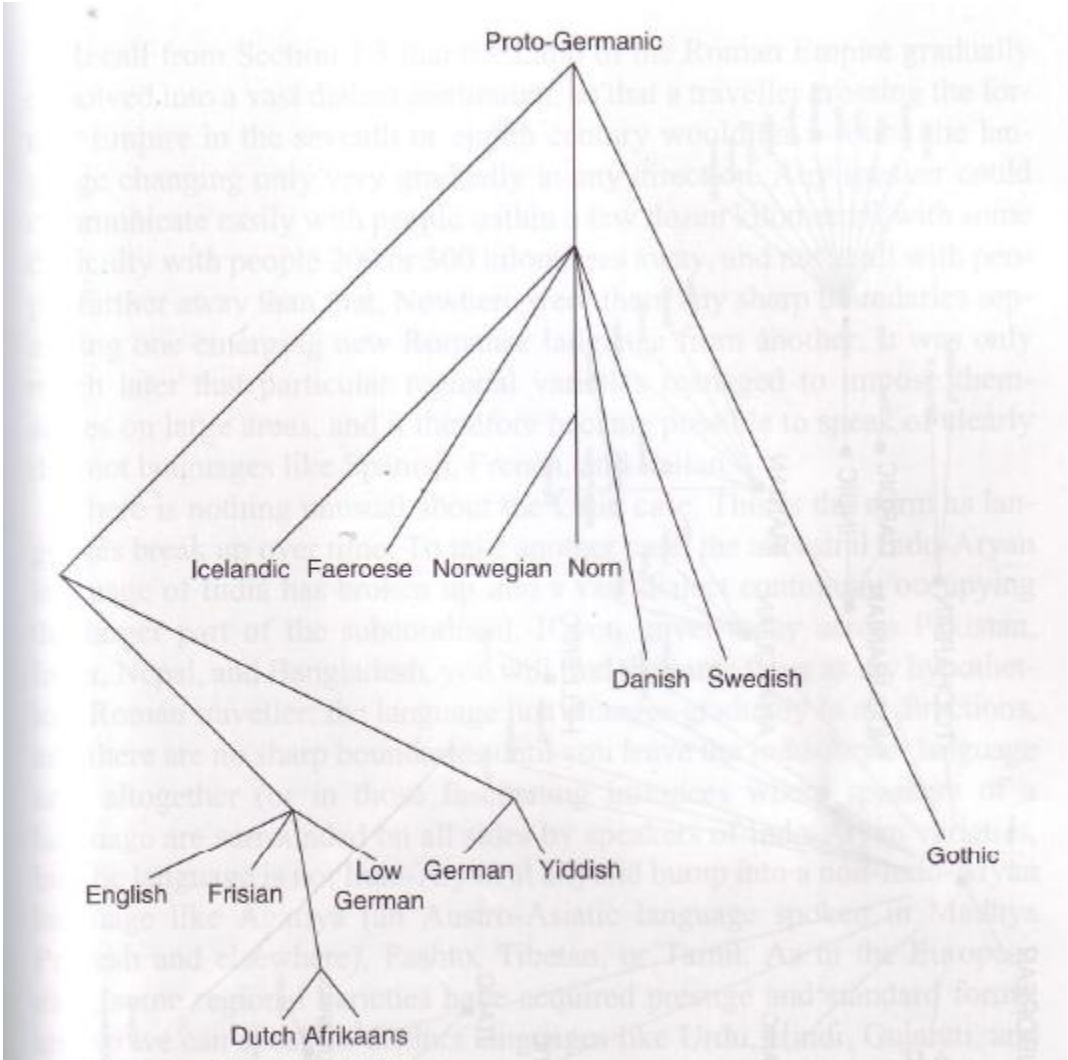

Fig. 7.6 The Germanic family tree

Valovni model

Schmidt, 1856

- podoben zemljevidu narečja;
- prikaz stika med jeziki (preko sprememb);
- težek za branje;

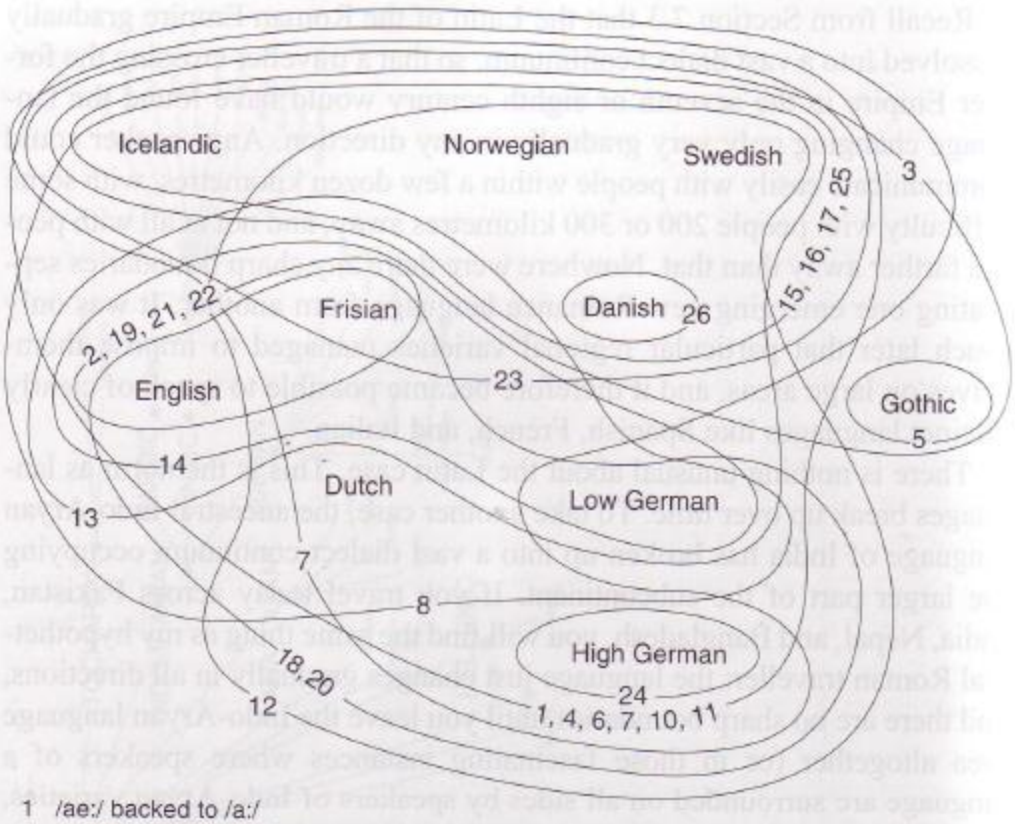

1 /ae:/ backed to /a:/
2 /a:/ from earlier /ae:/ restored
3 'sharpening'
4 /z/>/r/
5 /fl-/>/θl-/
6 masculine singular-*s* lost
7 masculine plural-*s* lost
8 reflexive pronoun lost
9 reduplicating verbs lost
10 inflected passive lost
11 umlaut introduced
12 dental fricatives lost
13 /n/ lost before /s/
14 /n/ lost before any voiceless fricative
15 extensive assimilation of consonant clusters
16 suffixed definite article introduced
17 mediopassive introduced
18 verbal infinitive becomes a noun
19 vowel 'breaking' introduced
20 consonant germination in certain circumstances
21 palatalization and assibilation of /k,g/ before front vowels
22 metathesis of /r/
23 final /-n/ lost in inflections
24 High German consonant shift
25 pitch accent introduced
26 pitch accent converted to glottalization

Fig. 7.8 A wave diagram of the Germanic family